

УДК 378.013.3:004(477)

Ірина Наумук, аспірант Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

РОЗВИТОК МЕДІАОСВІТИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ

У статті розглянуто особливості впровадження та важливість розвитку медіаосвіти в Україні. Відзначена вагомість медіаосвіти та медіаграмотності, які розкривають багато можливостей як для учнів, так і для педагогів. В результаті розвивається вміння оцінити інформаційну безпеку, грамотно використовувати джерела інформації, оцінювати достовірність, співвідношення інформації і знання, вміння правильно організувати інформаційний процес. Медіаосвіта відкриває великі можливості, допомагає формувати інтелектуальний і творчий потенціал, та розвивати критичне мислення.

Ключові слова: медіаосвіта, медіаграмотність, медіакомпетентність, медіакультура.

Літ. 8.

Ірина Наумук, аспирант Мелитопольского государственного педагогического университета имени Богдана Хмельницкого

РАЗВИТИЕ МЕДИАОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ТРЕБОВАНИЕ НАСТОЯЩЕГО

В статье рассмотрены особенности внедрения и важность развития медиаобразования в Украине. Отмечена значимость медиаобразования и медиаграмотности, раскрывающих многие возможности как для учеников, так и для педагогов. В результате развивается умение оценивать информационную безопасность, грамотно использовать источники информации, оценивать достоверность, соотношение информации и знания, умение правильно организовать процесс. Медиаобразование открывает большие возможности, помогает формировать интеллектуальный и творческий потенциал, и развивать критическое мышление.

Ключевые слова: медиаобразование, медиаграмотность, медиакомпетентность, медиакультура.

*Irina Naumuk, Postgraduate Student
Melitopol State Pedagogical University by B. Khmelnytsky*

MEDIA EDUCATION DEVELOPMENT IN UKRAINE IT'S CURRENT STATUS AND REQUIREMENT

The article deals with the peculiarities of the implementation and the importance of media education in Ukraine. Awarded importance of media education and media literacy, revealing many opportunities for students and for teachers. As a result, developing the ability to evaluate information security, well-used sources of information to evaluate the accuracy, correlation information and knowledge, the ability to organize information process. Media Education offers great opportunities, helping to shape the intellectual and creative potential, and develop critical thinking.

Keywords: media education, media literacy, media competence, media culture.

Постановка проблеми. Наш час не даремно називають епохою інформаційної революції. Стрімкий розвиток новітніх технологій викликає лавиноподібне зростання інформації. Людство постійно розвивається. До того ж темп змін безустанно прискорюється. І для людини, і для країни стає все актуальніше вміти реагувати на ці зміни, щоб не залишитися осторонь прогресу.

Але, звичайно, це зовсім не означає, що треба сховатися в мушлю і ізолюватися від інформаційних потоків. У наш час це просто неможливо. Потрібно вміти працювати з інформацією. Саме на це спрямовані уроки медіаграмотності, які вже кілька десятиліть стали частиною шкільної програми в США,

Великобританії, Німеччини, Австралії, країнах Північної Європи. Нарешті, до цього руху приєднується і Україна. Ми маємо готувати дітей до вдалого освоєння світу. А сьогодні найважливіший складник цього опанування – вміння грамотно працювати з інформацією [1, 6].

Проблеми медіаосвіти та медіаграмотності приковують увагу представників різних наук. Причина – не тільки в тому, що медіаграмотність – важлива складова інформаційного суспільства, але і в її міжпредметності.

Для розуміння процесів, що відбуваються в сучасному медіаоточенні, молодій людині, в тому числі і вчителю, слід володіти особливими знаннями, комунікативними та інформаційними вміннями та навичками, здатністю до критичного

аналізу (тобто володіти медіаграмотністю), яку можна сформувати завдяки організованій і цілеспрямованій медіаосвіті.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженнями в цій області займаються як зарубіжні, так і вітчизняні вчені. Серед зарубіжних Д. Букінгем, К. Ворсноп, Д. Консідайн, Р. Кьюбі, Л. Мастерман, Е. Томан, Е. Харт та ін. Значний внесок у розвиток цього напрямку зробили російські вчені, серед яких Л. Зазнобіна, Ю. Усов, А. Федоров, А. Шариков та ін. Сьогодні багато праць, присвячених освіті і медіа, написано українськими вченими – В. Івановим, Л. Найдьоною, Г. Онковичем, Б. Потятинником та ін. Дослідження констатуючого характеру, в яких містяться відомості про сприйняття медіатекстів в різних країнах і вікових категоріях, про критерії та рівні розвитку аудиторії – А. Карон, І.С. Левшина, К. Тарасов, Ю.Н. Усов, А.В. Федоров, А.В. Кульок, С.А. Шеїн, Е. Харт, та ін. Дослідження загальнотеоретичного характеру, які висувають і аналізують концепції, моделі, методи медіаосвіти та медіа в цілому К. Безелгет, Д. Бекінгем, Л.С. Зазнобіна, Д. Консідайн, Р. Кьюбі, Р. Куїн, Л. Мастерман, С.Н. Пензін, А.В. Спичкін, К. Тайнер, Ю.Н. Усов, А.В. Федоров, А.В. Шариков, Е. Харт, Р. Хоббс та ін.

Постановка завдання. Сьогодні від людини вимагається не стільки оволодіння якоюсь спеціальною інформацією, скільки уміння орієнтуватися в інформаційних потоках, бути мобільною, освоювати нові технології, самонавчатися, шукати і використовувати відсутні знання чи інші ресурси. У зв'язку з цим постає проблема дослідження розвитку медіаосвіти, основним завданням якої є “підготовка нового покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, до якісного сприйняття інформації, оволодіння способами спілкування за допомогою технічних засобів і сучасних інформаційних технологій”.

Виклад основного матеріалу. Причина необхідності медіаосвіти полягає в тому, що стрімкий розвиток інформатизації та глобалізації зробили наше сприйняття світу залежним від того, як його подають ЗМІ. На жаль, останні належним чином не відреагували на зростання відповідальності: матеріали часто погано перевіряють, вони містять елементи маніпуляції і підтасувань. У цих умовах медіаосвіта – шлях до того, щоб людина отримала можливість самозахисту від недобросовісної медіаінформації.

Медіаосвіта як інтелектуально-комунікативна мережа може розглядатися з кількох позицій.

Зокрема, з одного боку, можна вести мову про особливості саме мережі засобів масової комунікації (світової, державної, регіональної тощо). Проте нині все частіше йдеться про мережу суто медіаосвітню, яка охоплює все більший інформаційно-освітній простір і спрямована на розвиток особистості. Багатьма вченими медіаосвіта розглядається як процес навчання, освоєння медіаграмотності. Медіаграмотність – це здатність використовувати, аналізувати й оцінювати медійну продукцію. Деякі дослідники саме “медіаграмотність” визначають ключовою концепцією медіаосвіти, у той час як поняття “медіаграмотність” і “медіаосвіта” значна частина педагогів і дослідників розглядають як синоніми. Насправді медіаграмотність дає можливість ефективніше застосовувати медіазасоби, медіаджерела, що загалом підвищує не тільки медіакомпетентність, а й компетентність в широкому розумінні [7, 130].

У “Словнику термінів з медіаосвіти, медіапедагогіки, медіаграмотності, медіакомпетентності”. А.В. Федоров дає таку його дефініцію: медіаосвіта (mediaeducation) – процес розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу та оцінки медіатекстів, навчання різних форм самовираження за допомогою медіатехніки [8, 26].

Результатом медіаосвіти має бути підвищення рівня медіаграмотності, яка полягає в сукупності мотивів, знань, умінь і можливостей, що сприяють добиранню, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створюванню та передаванню медіатекстів різних форм, жанрів, а також аналізу складних процесів функціонування медіа в суспільстві.

Згідно з напрацюваннями Віденської конференції, медіаосвіта – частина базових прав кожного громадянина в кожній країні світу на свободу вираження та на доступ до інформації; інструмент розвитку та дотримання демократії.

За висновком Віденської конференції ЮНЕСКО, медіаосвіта пов'язана з вивченням усіх медіакомунікацій і охоплює друковане слово, графіку, звук і рухомі зображення, що доставляються за допомогою будь-яких технологій. Медіаосвіта дає можливість зрозуміти способи роботи мас-медіа, застосовувані в суспільстві, і оволодіти навичками з використання цих медіа у спілкуванні з іншими [1, 19].

Один з найавторитетніших медіапедагогів і теоретиків медіа Л. Мастерман (L. Masterman)

обґрунтував сім причин пріоритетності та актуальності медіаосвіти в сучасному світі [3, 38]:

1. Високий рівень споживання медіа та насиченості сучасних суспільств засобами масової інформації.

2. Ідеологічна важливість медіа, та їх впливу, як галузі промисловості, на свідомість аудиторії.

3. Швидке зростання кількості медійної інформації, посилення механізмів управління нею та її розповсюдження.

4. Інтенсивність проникнення медіа в основні демократичні процеси.

5. Підвищення значущості візуальної комунікації та інформації в усіх областях.

6. Необхідність навчання школярів / студентів з орієнтацією на відповідність майбутнім вимогам.

7. Наростаючі національні та міжнародні процеси приватизації інформації.

На початку ХХІ століття зусиллями доктора педагогічних наук, професора Г.В. Онкович (Інститут вищої освіти Академії педагогічних наук України) яскраво заявила про себе і київська група медіапедагогів. У своїх працях Г.В. Онкович справедливо зазначає, що не варто обмежувати аудиторію медіаосвіти тільки учнями: медіаграмотність потрібна також і дорослим. Крім того, Г.В. Онкович резонно звертає увагу і на необхідність самостійного сприйняття медіаосвіти [5, 30]. На перший план у своїй теоретичній концепції Г.В. Онкович висуває ідеї медіадидактики [6, 69].

Оскільки діти та молодь найбільше піддаються інформаційному впливу, то дорослі (зокрема, педагоги та батьки) мають уміло управляти процесом входження дитини в інформаційний світ. Для цього потрібно в першу чергу навчитися самим правильно користуватися інформаційними потоками, оволодіти комунікативними засобами. Тільки тоді педагоги, батьки зможуть здійснювати ефективну підготовку дітей та молоді до свідомого, грамотного, а головне – безпечного використання інформаційних ресурсів, виховання культури користувачів.

Тому сьогодні медіаосвіта – це достатньо серйозне й глибоке питання розвитку освіти взагалі, це частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до взаємодії з сучасною системою мас-медіа – і не тільки з традиційними засобами масової інформації (друкованими виданнями, радіо, кіно, телебаченням), а й новітніми технологіями (здійснення комунікації за допомогою комп'ютера та Інтернету) [4].

Відповідно, перед системою освіти постає завдання формування і розвитку в учнів і

студентів компетенцій, що дають змогу ефективно взаємодіяти з численними інформаційними джерелами і потоками, аналізувати отриману інформацію, оцінювати її достовірність і корисність при вирішенні різноманітних життєвих завдань. Досягати зазначеної мети покликана медіа-освіта, яка, за визначенням схваленої постановою Президії Національної академії педагогічних наук України від 20 травня 2010 р. (протокол № 1–7/6-150) Концепції впровадження медіа-освіти в Україні, є “частиною освітнього процесу, спрямованою на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа” [2]. Тож, безпосереднім завданням медіаосвіти є формування таких важливих умінь і навичок, як структурування та аналіз одержуваної інформації з різних джерел, визначення достовірності і оцінки якості, виділення найбільш значущих аспектів медіа-повідомлень.

Впровадження медіаосвіти в Україні обумовлено також і невідкладним завданням входження нашої країни в єдиний європейський освітній та інформаційний простір. Так само слід зазначити, що саме в європейських країнах (поряд з Канадою, США та Австралією) питанням медіаосвіти традиційно приділяється найбільша увага.

Медіа-освіта в Україні нині перебуває на початку активної фази становлення. У червні 1999 р. рішенням Вченої Ради Львівського національного університету ім. І. Франка було створено Інститут екології масової інформації. Його засновники розглядають медіаекологію як синтез філософсько-академічного і суто прикладних напрямів роботи, пов'язаних з нейтралізацією патогенних інформаційних потоків. Тематика досліджень потребувала міждисциплінарного підходу і орієнтувалася, переважно, на підготовку медіа фахівців. Через 10 років, у 2009-му, у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна з відкриттям нової кафедри медіа комунікацій започатковано однойменну експериментальну магістерську програму. Медіаосвітні курси нині читаються у Таврійському гуманітарно-екологічному інституті в Сімферополі, на Видавничо-поліграфічному факультеті НТУ України “КПІ” тощо.

Зараз вона дедалі активніше впроваджується в навчальну практику у вищій і середній школі.

Відбуваються також позитивні зміни в концептуальних підходах, що відповідають європейським і світовим тенденціям: якщо спочатку увага вітчизняних фахівців акцентувалася на “згубному впливі ЗМІ й Інтернету”, то нині на практиці дедалі поширенішим стає більш зважений позитивний підхід, що передбачає передусім навчання ефективної взаємодії з різноманітними видами інформації (у тому числі в аспекті захисту від можливого негативного впливу).

З 2010 р. в Україні набула чинності вже згадувана Концепція впровадження медіаосвіти в Україні [2], що має на меті “сприяння розбудові в Україні ефективної системи медіа-освіти заради забезпечення всебічної підготовки дітей і молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування у них медіа-обізнаності, медіаграмотності і медіа-компетентності відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей”. До 2020 р. Концепція передбачає реалізацію експериментального етапу, поступового укорінення медіа-освіти та стандартизацію вимог до неї (2014 – 2016 рр.) і подальший розвиток медіа-освіти та завершення масового запровадження (2017 – 2020 рр.).

Пріоритетними напрямками розвитку в Україні ефективної системи медіаосвіти, зокрема, визначено “створення системи шкільної медіаосвіти, що передбачає розроблення психологічно обґрунтованих навчальних програм інтегрованої освіти для молодших класів загальноосвітніх шкіл, сприяння поширенню практики інтеграції медіа-освітніх елементів у навчальні програми з різних предметів, напрацювання низки факультативних медіаосвітніх програм для підлітків” та всебічна підготовка необхідних педагогічних кадрів.

У зв’язку з цим варто відзначити вельми позитивну тенденцію – впровадження медіаосвіти у вітчизняну освітню систему планується у тісному зв’язку з існуючими навчальними курсами. Положення Концепції вже доволі активно реалізуються на практиці. Позитивним фактом є те, що медіаосвіта впроваджується у співпраці Міністерства освіти і науки України, науковців Національної академії педагогічних наук України та представників фахових громадських організацій, передусім Академії української преси, яка, зокрема, виконала значну частину роботи з підготовки підручника “Медіаосвіта та медіаграмотність” [1, 32], спеціально розробленого для забезпечення відповідного курсу у вищих навчальних закладах і в системі післядипломної підготовки вчителів.

Разом зі значним позитивним досвідом впровадження медіаосвіти в Україні на поточному етапі постають також і суттєві проблеми. Насамперед це недостатнє методичне забезпечення медіаосвіти у середній школі – наприклад, якщо для вищої школи існують програма і підручник, то для середньої школи це питання залишається відкритим. Зазначена проблема набуває ще більшої гостроти, якщо взяти до уваги те, що найефективнішим шляхом опанування медіанавичок є їх інтегрування до вже існуючих предметів і курсів, що, очевидно, вимагає коригування відповідних програм, навчальних і методичних матеріалів, додаткової підготовки вчителів. На шляху розвитку сучасної медіаосвіти в Україні існують також і проблеми більш загального характеру. Це, інерція системи освіти, яка на рівні основ навчального процесу успадкувала від радянських часів недостатню увагу до розвитку критичного мислення, особливо при вивченні предметів суспільствознавчої групи.

Водночас загалом успішні перші кроки з упровадження медіа-освіти в Україні, як і активна участь у цьому процесі науковців та представників фахової спільноти, дають підстави очікувати подальшого успішного розвитку медіаосвіти в нашій країні.

Висновки і перспективи досліджень. На сьогоднішній день процес навчання являє собою роботу з великою кількістю інформаційних джерел, розібратися в яких без умінь працювати з медійною інформацією складно. Загальновизнано у всьому світі, що навчальні заклади повинні навчити учнів критично ставитися до інформації, яку надають ЗМІ. Одним із шляхів залучення учнів до повноцінного осмислення медійної інформації є медіаосвіта – утворення засобами та на матеріалі різних медіа. Медіаосвіта відкриває великі можливості для розвитку дитини, її інтелектуального і творчого потенціалу, здібностей, самостійного мислення.

Медіаосвіта розкриває багато нових можливостей і для самих педагогів, для застосування креативного підходу в організації навчально-виховного процесу.

Медіареволюція тільки починається. Щоб допомогти нашим дітям орієнтуватися у світі медіа, нам треба самим стати медіаграмотними. Але часу на освоєння медіаграмотності у нас немає. Тому дуже важливо це робити разом з дітьми, разом пізнавати медіа, разом “читати” і критично осмислювати медіатексти, разом створювати власну медіапродукцію.

СТАНОВИЩЕ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ НА ЛЬВІВЩИНІ (1940 – 1945 рр.)

---

1. Іванов В.Ф., Волошенюк О.В. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волошенюк; За науковою редакцією В.В. Різуна. – Київ: Центр вільної преси, 2012. – 352 с.
2. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні // Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm
3. Мастерман Л. Обучение языку средств массовой информации: теория и практика // Перспективы. Вопросы образования. – 1985. – № 2. – С. 37 – 48.
4. Найдьорова Л.А. МЕДІАОСВІТА – вимога сьогодення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://docs.google.com/document/d/1Y5EfkNJiaHR7H7Xtl17VwrxGH4OvPIDkOmOvTu7N0hw/edit>
5. Онкович Г.В. Засоби масової комунікації у термінологічному просторі медіа-освіти // Дивослово. – 2007 (а). – № 5. – С. 29 – 31.
6. Онкович Г.В. Медіапедагогіка. Медіаосвіта. Медіадидактика // Вища освіта України. – 2007 (и). – № 2. – С. 63 – 69.
7. Онкович Г.В. Медіаосвіта як інтелектуально-комунікативна мережа // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – Д. 1. – С. 130 – 137.
8. Федоров А.В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности. Таганрог: Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та, 2010. 64 с.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2015
